

ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ ЯК ОСЕРЕДОК МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Юлія Васюк

Актуальність дослідження. В сучасних умовах відродження української культури важливе місце посідають питання, пов'язані з мистецькою освітою та естетичним вихованням особистості. Ситуація, яка склалася, характеризує освітню сферу як кризову, що пов'язано з реаліями суспільного життя (товарно-ринковими відносинами, екологічними катастрофами, інформатизацією, техногенними лихами), що

руйнують моральні ідеали та загальнолюдські цінності, призводять до втрати гуманістичних пріоритетів. Потреба у реформуванні мистецько-освітньої сфери виникає тому, що система сучасного суспільства побудована (за радянською традицією) на авторитарному та диктаторському підході до виховання та навчання і негативно впливає на освітній процес, позбавляє його гуманітарного смислу [1, с. 188].

Розвиток позашкільної мистецької освіти спровокований не однією проблемою, а кількома, зокрема такими, як недостатнє бюджетне фінансування. У системі естетичних шкіл виховання це є однією з найголовніших причин скорочення контингенту учнів та кількості викладачів, а часом і закриття закладів культури. Не найкращим є стан матеріальної та технічної бази переважної більшості навчальних закладів естетичного виховання; недостатньо посібників та підручників, які відповідають вимогам сучасної професійної підготовки працівників культури та митців; не вистачає кваліфікованих кадрів, що пов'язано з відсутністю соціальних гарантій; недостатньо врахована специфіка культурно-мистецької освіти в сучасній правовій базі.

Об'єктом зазначеного дослідження є освіта у закладах культури та позашкільна мистецька освіта. Остання включає в себе початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, до переліку яких належать дитячі школи естетичного виховання – хорові, художні, музичні, хореографічні школи та школи мистецтв. Метою даного дослідження є висвітлення проблем та здобутків освітнього процесу у закладах культури та позашкільної мистецької освіти з позицій культурологічного, педагогічного, мистецтвознавчого рівня історично-культурного розвитку суспільства. Завдання дослідження: характеристика структури мистецької освіти в Україні; узагальнення основних теоретико-методологічних підходів та досліджень у сфері культурно-мистецької освіти, мистецької педагогіки або педагогіки мистецтва (художньої,

театральної, музичної, хореографічної) з перспективних позицій її розвитку; аналіз основних термінів та понять.

Підготовка естетично освіченого підростаючого покоління в Україні здійснюється в навчальних закладах культури і мистецтв. Протягом багатьох років в Україні розвивається безперервна і багатоступенева система мистецької освіти. Вона складається зі спеціалізованих початкових навчальних мистецьких закладів (школи естетичного виховання), в яких здобувається позашкільна мистецька освіта; спеціалізованих мистецьких шкіл (школи-інтернати), що надають, поруч із загальною середньою освітою, початковий рівень допрофесійної мистецької освіти; вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (училища культури і мистецтв); вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (інститути, університети, академії) та ін. [5, с. 30].

Мережа спеціалізованих початкових мистецьких навчальних закладів України складається з художніх, хорових, музичних, хореографічних шкіл та шкіл мистецтв. Серед них: Державна художня середня школа імені Тараса Шевченка (м. Київ) та в чотирьох спеціальних середніх музичних школах-інтернатах (у м. Харкові, Одесі, Києві, Львові), трьох акторських студіях, в Спеціалізованій художній школі-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні». Ці заклади було створено для навчання особливо обдарованих дітей з усієї України, для підвищення рівня їх загальнокультурної ерудиції та набуття художнього досвіду. Обдаровані випускники початкових закладів культури та мистецтва можуть продовжувати професійний розвиток в коледжах, училищах мистецтв і культури; вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, з яких чотири мають статус національних. Це – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ); Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв; Національна музична академія (усі працюють у столиці України). Професійний мистецький розвиток дають державні студії з підготовки акторських кадрів при національних творчих колективах, Харківський національний університет мистецтв, Харківська державна академія культури та чотири музичні виші (у Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Львові).

У своїй роботі мистецькі заклади культури керуються Законами України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Державною національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти, Державною програмою охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини, Концепціями: позашкільної освіти та виховання; національного виховання дошкільного виховання; Положенням «Про школи естетичного виховання» та іншими нормативно-правовими документами [4, с. 35-39].

Перше десятиріччя XXI ст. виокремлюється високою увагою до проблем мистецької освіти, а саме, важливими дослідженнями науковців, які висвітлюють в своїх працях різноманітні аспекти цієї важливої проблематики, зокрема, з точки зору процесу виховання (Амонашвілі Ш.А., Анан'єв Б.Г.,

Бех В.П., Бітінас Б.П., Бичко А.К., Бойко А.М., Ващенко Г., Вишневський О.І., Зверева І.Д., Зязюн І.А., Ігнатенко П.Р., Коваль Л.Г., Коменський Я.А., Наливайко І.П., Русова С., Сагач Г.М., Сухомлинський В.А., Сухомлинська О.В., Ушинський К.Д., Фіцула М.М. та ін.); національного виховання (Канівська О.Б., Ростовський О.Я., Руденко Ю.Д., Ступарик Б. та ін.); освітнього процесу гуманізації, розвитку гуманітаріїв (Богуш Л.Г., Гансова Е.А., Куценко В.І., Лихачов Д.С., Погрібний А., Скуратівський В.А.); позицій мистецької педагогіки (Падалка Г.М. та ін.); важливих напрямків розвитку мистецької освіти в трансформаційних процесах сучасності, роботи закладів культури та позашкільних мистецьких закладів (Волков С.М. та ін.); підготовки працівників культури і митців в сучасній Україні (Бачинський В.Й., Грیشнова О.А., Троєльнікова Л.О. та ін.); досліджень у музичній освіті, прикладів музичної педагогіки, музичної україністики (Берегова О., Брилін Б.А., Грисюк О.М., Гуменюк Т., Попович Н.М., Садовенко С.М., Уланова С.І., Фоломєєва Н.А., Шамаєва К., Шульгіна В.Д. та ін.), оцінка освітньо-художнього простору (Троєльнікова Л.О. та ін.); образотворчого мистецтва (Панченко Н.В. та ін.); народної педагогіки (Булашев Г.О., Сявакко Є.І., Усатенко Т.П. та ін.); теорії і практики естетично-художнього виховання (Бітаєв В.А., Дем'янчук О.Н., Джола Д.М.); освітньо-культурних позицій особистості в умовах глобалізації (Барановський В.Ф. та ін.); співпраці культосвітніх установ і шкіл (Бабенко Н.Б., Білий Л.К., Бойко Л.П., Ключко Ю.М., Самійленко Н.В., Чепелев В.І. та ін.); психології мистецтва (Виготський Л.С. та ін.) [2].

В системі мистецької освіти практичні засади – це концептуальні узагальнені положення, дія яких розповсюджується на всю систему педагогічної діяльності в галузі художнього навчання й виховання учнів. Практичні засади мистецької педагогіки передбачають провідні визначення знань, ідей, напрямів, саме до базових основ художнього виховання, навчання й розвитку учнів, з'ясування провідних позицій, біля яких зосереджуються інші теоретичні структурні компоненти. Серед практичних засад української мистецької педагогіки важливого значення набуває національної основа мистецької освіти, тому що національна культура – це найважливіше джерело становлення митця. Розвиток мистецької освіти відзначається постійним збагаченням процесу навчання з мистецьких дисциплін здобутками національної художньої культури; послідовним стимулюванням учнів до засвоєння основ національних художніх творів і емоційно-емпатійного ставлення до національної сутності художніх образів; усвідомлення протягом усього періоду навчання художніх паралелей між творами різних видів мистецтва, які мають національно-стильові ознаки; мотивація учнів до відтворення національних ознак мистецтва у їхній особистій творчій діяльності. Саме така виховна система, яка б споріднювала власні традиції, національну ідею й звичаї та найважливіші духовні досягнення людства, в умовах сучасності буде найбільш ефективною. Ці ідеї вітчизняних вчених мають схожість з концепцією світової педагогіки («школи життя»), засадами

неогуманізму та інноваціями в системі виховання підростаючого покоління [1, с.189-195].

Основні правила, що узагальнюють закономірності мистецького навчання та виховання, органічно поєднують окремі елементи процесу в єдине ціле. Науковці відносять до його найважливіших принципів культуровідповідність, цілісність, естетичну спрямованість, рефлексивність, індивідуалізацію. Гуманітарні тенденції в педагогіці сучасності потребують особливого відношення до навчального та виховного процесу.

Наголосимо, що мистецька освіта покликана відтворити цілісність буття людини, протистояти руйнівному впливові технократичного мислення, вузькому підходу до усвідомлення сенсу людського життя з позицій бездушного практицизму й утилітаризму. Притягаюча сила гуманізму мистецької освіти полягає в тому, що вона опікується «виробництвом» власне людини, одухотвореної та шляхетної особистості [4].

Майбутнє будь-якого суспільства, його духовний та творчий потенціал визначає підростаюче покоління, тому не мало уваги потрібно приділяти саме культурному вихованню та навчанню нового покоління. У дошкільному віці важливе місце посідає формування естетичного ставлення до навколишнього світу, що переважно відбувається завдяки синкретичному художньому прояву дитини. Серед наукових праць, що до цієї теми, важливе місце посідають дослідження вченої Садовенко С.М., в яких досліджено, присвячення опануванню підростаючого покоління на етапі важливому для дошкільного дитинства культурним національним досвідом, арсеналом культури, а саме, розвитком музичних здібностей дошкільнят засобами музичного фольклору. Дослідниця приділяє увагу, саме початковій школі, де відбувається формування базової основи, пізнаються початкові відомості, на основі яких надалі формуються та розвиваються як мистецькі знання, так і власні художньо-практичні навички та здібності дитини. Вхідження до мистецького світу можливе лише через активну творчу діяльність.

Протягом останніх років здійснені деякі кроки щодо підтримки педагогічних новацій визначних викладачів, вдосконалення навчальних програм, розроблення новітніх методик, за допомогою яких можна працювати з обдарованими дітьми, молоддю.

Науковці-педагоги відстоюють думку про те, що навчальні програми з художньої освіти мають реалізовуватися у всіх видах і типах освітніх закладів та установ – дитячих садках, загальноосвітніх школах, закладах культури (музеях, клубах, парках та ін.), установах вищої освіти (Бабенко Н.Б., Білий Л.К., Бойко Л.П. Ключко Ю.М., Самійленко Н.В., Чепелев В.І. та ін) [1].

Отже, система художньої освіти включає в себе: естетичне виховання, загальну художню освіту і професійну художню освіту. Система підготовки кадрів культури і мистецтв, яка формувалася протягом багатьох років, дає можливість творчо-обдарованому підростаючому поколінню проявити свої здібності та навички, зорієнтуватись у виборі майбутньої професії, отримати відповідну кваліфікацію та фундаментальні знання, а саме – знайти своє місце у

суспільстві. Ця система складається з розгалуженої мережі державних закладів, важливе місце серед яких займають заклади культури (художніх, хороших, музичних, хореографічних шкіл та шкіл мистецтв), заклади мистецької освіти, до яких відноситься певна мережа приватних шкіл, студій, майстерень тощо, що розпочали розвиватися та удосконалювати свою діяльність останнім часом.

Висновки

1. Діяльність закладів культури є одним із могутніх засобів розвитку і формування цілісної особистості, духовності, творчої індивідуальності, інтелектуального й емоційного багатства людини. Завданням національної політики у сфері мистецької освіти є мистецько-педагогічне виховання людини, її внутрішньої потреби духовного і творчого удосконалення.

2. Аналіз теоретичних праць та практичних здобутків у системі позашкільної мистецької освіти дає змогу зробити висновок про те, що мистецтво слугує важливим засобом вирішення одного із вагомих завдань культурної адаптації особистості – засвоєння нею досвіду емоційно-ціннісного відношення до творчої дійсності та навколишнього світу. Тому концептуально пріоритетним є необхідність мистецько-педагогічного виховання підростаючого покоління.

3. Важливим компонентом єдиної системи художньої освіти в Україні є заклади культури (школи мистецтв, музичні, хореографічні школи, школи мистецтв та центри естетичного виховання) які за час своєї роботи надбали значного досвіду у навчально-виховній діяльності, художньої освіти та виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков С.М. Мистецька освіта в Україні в контексті сучасних трансформаційних процесів (управлінський аспект) / Сергій Волков // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури; Випуск VII: У 2-х ч. Ч. II. – К. : 2001. – С. 185-198.

2. Безклубенко С.Д. Про модернізм та його різновиди / Безклубенко С.Д. // «Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії»: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22-23 листопада 2007 р. – К. : «Видавничий Дім Дмитра Бураго», 2007. – С. 3 – 11.

3. Гриценко О.Д. Культура як ключовий чинник суспільно-економічного розвитку українського суспільства / Гриценко О.Д. // «Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії»: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22-23 листопада 2007 р. – К. : «Видавничий Дім Дмитра Бураго», 2007. – С.22-30.

4. Даренський В.Ю. «Діалог» як концепт сучасної філософії освіти / В.Ю. Даренський // «Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства»: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 12-13 травня 2005 р. – Ч.1. С. 35-39. – 320 с.

5. Падалка Г.М. Концептуальні засади мистецької педагогіки / Падалка Г.М. // «Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії»: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22-23 листопада 2007 р. – К. : «Видавничий Дім Дмитра Бураго», 2007. – С. 30-36.

6. Соціологія культури: [навч. посіб.] /О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін. За наук. ред. О.М. Семашка, В.М. Пічі. – К. : «Каравела», Львів: «Новий світ – 2000», 2002. – 334 с.